

7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька. — Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2005. — 360 с.
8. Творчість і технології в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти / за заг. ред. С. О. Сисоєвої. — К.: КІМ, 2008. — 424 с.
9. Ossowski S. U podstaw estetyki / S. Ossowski. — Warszawa, 1958.

ДК 378.014

Ірина ГРИНЧУК, Галина ОЛЕКСІН

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності на прикладі опанування предметів вокально-хорового циклу.

В статье раскрыты методические аспекты подготовки будущего учителя к инновационной деятельности на примере овладения предметами вокально-хорового цикла.

The article deals with methodical aspects of professional training of teachers to be for the innovation activity on basis of mastering the subjects of the vocal and choral cycle.

Сучасний процес формування готовності до інноваційної діяльності, загальнокультурної та професійної компетентності майбутнього вчителя зумовлений новітніми тенденціями розвитку вітчизняної вищої школи, визначив необхідність впровадження нових технологій, прогресивних методик навчання з широким використанням інтерактивного спілкування, мультимедійного, дистанційного навчання, глибокого оновлення змісту та форм навчання. Майбутній учитель повинен уміти не тільки адаптуватися до суспільних реалій, але й усвідомити необхідність постійного самовдосконалення, розвитку інтелекту і творчих якостей, підготовки до життя у відкритому суспільстві, самостійної взаємодії з динамічним світом професійної праці.

Важливим компонентом професійної діяльності майбутнього вчителя мистецьких дисциплін [3; 4] виступає готовність до організації навчальної та виховної діяльності з метою прилучення учнів до різних видів музичної діяльності, зокрема вокально-хорової. До проблем визначення мети і специфіки диригентсько-хорової підготовки зверталися видатні музиканти-хормейстери, педагоги (А. Авдієвський, М. Колесса, М. Леонтович, О. Мархлевський, К. Пігров, К. Стеценко, П. Чесноков та інші).

Аналіз сучасної науково-методичної літератури з питань вокально-хорової підготовки [7] дозволяє констатувати, що освітній процес на музично-педагогічних та мистецьких факультетах закладів вищої педагогічної освіти опирається на широкий спектр музично-теоретичних дисциплін та дисциплін диригентсько-хорової підготовки. Крім цього, науковими дослідженнями визначається обмеженість традиційної педагогіки як предметно-центристської системи, на зміну якій повинна прийти особистісно орієнтована, культуровідповідна освіта [5].

Сучасне трактування єдності теоретико-методичних підходів до викладання предметів хорового та вокального мистецтва дає підстави класифікувати дисципліни означеного циклу як «творчі лабораторії», у яких відбувається навчально-пізнавальна діяльність студентів. Саме в такій формі забезпечується глибоке осягнення ними хорових і вокальних завдань щодо виконуваних творів, можливість удосконалення знань та вмінь у вигляді практичних показів і вправ, розробляються і використовуються ефективні методи навчання. Підсумком роботи у вокально-хорових класах виступає концертно-просвітня сольна та хорова діяльність студентів, що засвідчує набутий рівень професійної майстерності майбутнього фахівця як соліста, ансамбліста чи творчого колективу загалом.

Мета статті — висвітлення методичних аспектів формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності у процесі вокально-хорової підготовки.

Серед дисциплін вокально-хорового циклу (хоровий клас, хорознавство, практикум роботи з хором, диригування, постановка голосу, вокальний ансамбль) саме хорознавство виступає методично-змістовою основою практичної діяльності майбутнього диригента хору, вчителя музики.

Науковці-методисти [7], опираючись на характерні ознаки хорового виконавства, першочерговим завданням визначають здобуття майбутнім фахівцем власного виконавського досвіду та досвіду роботи з хором колективом. Тому вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музики має базуватися не тільки на інтеграції спеціальних дисциплін, а й на єдності методичних підходів до викладання предметів вокально-хорового циклу.

Зазначимо, що сучасні передові методики, зокрема апробовані нами, орієнтовані на адаптацію загальнопедагогічних інтерактивних методів, пошук засобів інтеграції мистецтв. Останні включають, наприклад, метод порівняння у процесі формування установки на сприйняття творів різних жанрів мистецтв, метод демонстрації одного твору на заняттях з різних тем, аналітико-синтетичний метод, що об'єднує художньо-творчу діяльність студентів.

Як доводить Т. Рейзенкінд, формування творчої особистості на основі інтеграції мистецтв має ґрунтуватися на синтезі методів та прийомів екстраполяції, вільного варіювання мистецькою інформацією, використання символічної аналогії, що передбачає реалізацію поетичних моделей з метою утворення гіпотез та нових оригінальних продуктів творчості, й водночас визначення ознак, домінуючих для кожного із видів мистецтва, що в комплексі формує таку якість особистості, як творча інтелектуальна активність [6].

У підготовці майбутнього фахівця до роботи з хором саме лекційний курс хорознавства інтегрує у структуруванні модулів змістово-практичні складові як вокальних, хорових, диригентсько-хорових предметів, так і загальномузичних дисциплін, предметів культуролого-світоглядної спрямованості. Кредитно-модульна система навчання дає можливість оцінювати знання студентів за допомогою виконання відповідних творчо-пошукових завдань до кожного із модулів, зразків творчої виконавської діяльності, самостійної науково-дослідної роботи.

Впровадження системи кредитно-модульного навчання у процес оволодіння предметами вокально-хорового циклу [2] передбачає також необхідність пошуку відповідної інформації в Інтернеті, електронних посібниках, у міжособистісному спілкуванні у процесі діалогу (полілогу) щодо аналізу й оцінювання мистецьких творів, виконавських інтерпретацій. Отже, єдність та ефективність вокально-хорової підготовки студентів у контексті формування професійних знань, умінь і навичок роботи з хором неможливі без орієнтації на інтегративний підхід до становлення художньо-педагогічної освіти, без пошуку шляхів синтезу наукового-педагогічних та художньо-мистецьких здобутків.

Наступним компонентом професійної підготовки вчителя, зокрема музичного мистецтва, є оволодіння комплексом сучасних технологій, які забезпечують можливість ефективної організації проектного, проблемного, групового, індивідуального, парного навчання школярів. Формування інноваційної готовності майбутнього вчителя музики зумовлене усвідомленням сутності єдності процесу інтеграції різноманітних форм і засобів пізнання.

Інтеграція теоретичних та методичних засад сучасної професійної мистецької освіти з практикою підготовки фахівців дістає відповідну адаптацію і у процесі викладання навчального курсу «Постановка голосу». Процес формування вокально-технічних, професійно-творчих умінь студентів передбачає насамперед активізацію студентської праці, тобто перенесення центру ваги на самостійну навчально-пізнавальну діяльність: від розв'язання низки усвідомлених репродуктивних і творчих завдань — до умінь об'єктивної самооцінки результатів діяльності й оперативної їх корекції. У цьому контексті викладач повинен переорієнтуватися на створення умов для творчої діяльності студентів, спрямованої на саморозвиток особистості та її професійну самореалізацію, актуалізацію сформованих вмінь застосовувати теоретичні знання та практичний виконавський досвід.

Означений комплекс завдань опирається на застосування пояснювально-

ілюстративних, репродуктивних («фонетичних»), частково-пошукових методів, методик «навчання у співпраці» та «метод проєктів», тобто на практику особистісно орієнтованого навчання у процесі конкретної діяльності студента на основі його вільного вибору з урахуванням власних пізнавальних і творчих зацікавлень. Так, застосування «методу проєктів» передбачає розв'язання студентом актуальної професійної проблеми, яка включає, з одного боку, використання різноманітних спеціальних методів, засобів навчання, а з іншого — інтегрування знань та вмінь зі споріднених галузей мистецької творчості.

Аналогічно методики «навчання у співпраці» забезпечують не лише оволодіння студентом відповідними спеціальними знаннями, вміннями і навичками, досвідом творчої виконавської діяльності на рівні індивідуального розвитку, але й впливають на розвиток комунікативних здібностей як важливої професійно-творчої якості майбутнього вчителя музики.

У процесі реалізації творчих та пошуково-дослідних методів навчання перед викладачем постає завдання переорієнтації навчально-виховної роботи і діяльності студентів на різні види самостійної роботи, на пріоритет діяльності пошукового, творчого характеру.

Важливим технологічним елементом, який доцільно впровадити у процес формування фахових умінь студентів-вокалістів, є різнорівневе навчання, врахування вимог диференційованого навчання, що сприяє впровадженню проблемно-діяльнісного типу організації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Розвиток творчої особистості майбутнього фахівця має пролягати через формування його як суб'єкта навчальної діяльності. Тому процес навчання як взаємодія викладача і студентів зорієнтований на суб'єкт-суб'єктні гармонійні стосунки співробітництва, діалогу, співтворчості; спрямований на організацію активних творчих форм набуття студентами професійних знань, умінь, навичок, веде до розвитку особистості в її мотиваційній, аксіологічній, інтелектуальній, емоційно-вольовій, предметно-практичній (технологічній), рефлексивній сферах; є шляхом, на якому формується готовність студента до інноваційної творчої музично-педагогічної діяльності.

Реалізація процесу навчання у класах вокально-хорових дисциплін як процесу співтворчості, співробітництва, взаємодії студентів і педагогів вирішує такі основні завдання:

- формування у майбутніх фахівців прагнення до творчості шляхом демонстрування прикладів творчої поведінки педагогів та кращих студентів, створення творчого середовища, психологічно сприятливого клімату для формування та вияву зразків творчої поведінки;

- організацію ефективної навчальної діяльності студентів шляхом розвитку ситуативно-формуючої духовно-творчої мотивації (пізнавальної, комунікативної, професійної, потреби в самовираженні, саморозвитку) та використання активних форм набуття знань і вмінь;

- визначення особистісного сенсу професійної діяльності (мотиваційна готовність), актуалізація загальних та спеціальних здібностей особистості студента щодо вимог творчої професійної діяльності (креативна готовність), досвіду організації творчої навчальної діяльності учнів (технологічна готовність), переосмислення набутого теоретико-методичного багажу, досвіду практичної діяльності, самовизначення в освітньому просторі (рефлексивна готовність) [1].

Коротко зупинимося на прикладах формування технологічної готовності майбутнього вчителя музики до організації ансамблевого музикування як найбільш мобільної і поширеної форми, що надає можливість безпосереднього творчого контакту між учасниками, який виражається в актах комунікації, перцепції та інтеракції — умовно самостійних структурах спільної музично-виконавської взаємодії ансамблів.

Інтеракція в контексті музично-пізнавальної та виконавської діяльності спрямована на сприйняття, аналіз, опанування й інтерпретацію виконуваного твору шляхом гармонійного поєднання його змістових і формотворчих фактурних елементів, логічності побудови музичних інтонацій та розгортання форми твору в цілому. Змістовий і технологічний аспекти

інтерації передбачають також прагнення до ідентифікації та узгодженості віртуозно-технічних прийомів, до виваженості інтонаційної, артикуляційної, темпоритмічної сфер виконання.

Досліджуючи структуру музично-виконавської взаємодії, О. Стурзеску [8] виокремлює такі компоненти: когнітивний (пізнавальний), емоційний (афективний), конативний (поведінковий). Когнітивний компонент передбачає вироблення єдиної думки у процесі обговорення й узгодження виконавських намірів партнерів. Цей компонент сприяє логічному розподілу фактурних елементів, їх розмірності та сполученості у всіх різновидах ансамблевого звучання. Емоційний компонент музично-виконавської взаємодії містить у собі емпатію (співпереживання), емоційне узгодження психічних станів партнерів, взаємний вплив їхніх почуттєвих сфер.

О. Стурзеску розглядає інтерацію як базовий компонент, який детермінує особливості комунікативного та перцептивного компонентів. Таким чином, технологічна готовність до організації ансамблевої діяльності забезпечується комплексом спеціальних музичних та професійно-педагогічних якостей (емпатійність, артистизм, комунікативність, креативність, здатність до розвинутої саморефлексії тощо).

Важливим компонентом готовності виступає також обізнаність студента з інтерактивними технологіями, досвід їх практичного застосування. Так, у процесі читання курсу «Практика роботи з хором» нами було розроблено та апробовано ряд цікавих методичних прийомів, наприклад, ділова гра «Склади мозаїку», яка закріплювала знання студентів про структуру та компонування учасників хору. Для її проведення учасники отримували роздаткові картки, що характеризували регістрові особливості співацьких голосів на основі естетичної синестезії (єдності відповідного тону кольору та звукового забарвлення). Проводячи гру, ми обговорювали зі студентами також інші варіанти заповнення карток, можливості використання «звукових вікторин» тощо.

У процесі спільного музикування у партнерів виникають міжособистісні стосунки, які утворюються на засаді предметно визначених функціонально-рольових взаємодій, що згодом набувають відносно самостійного характеру. Активне спілкування у процесі спільної діяльності сприяє розвитку навичок ефективної взаємодії з учасниками комунікативного процесу, полегшує міжособистісні контакти в різних видах діяльності, сприяє формуванню та вдосконаленню професійно важливих особистісних якостей музикантів — виконавців і педагогів. Спільна музично-виконавська діяльність забезпечує в комплексі функціональну спеціалізацію та узгоджену координацію. Як ситуація спільного вирішення сенсомоторних та інтелектуальних завдань, вона суб'єктивно переживається і спричиняє прямий вплив на формування в учасників інтерактивних стосунків [8], готовності до продуктивної та творчої взаємодії, інтегративних професійно-творчих умінь.

З огляду на сказане констатуємо, що оволодіння предметами вокально-хорового циклу є не лише невід'ємним компонентом фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, а й виступає своєрідною творчою лабораторією формування інтегративних професійно-творчих умінь; сприяє підвищенню якості самостійної творчої діяльності студентів, трансляції творчого музично-педагогічного досвіду викладача та створенню студентами на цій основі власного творчого продукту — досвіду організації навчально-виховної діяльності школярів, формуванню готовності студента до майбутньої інноваційної педагогічної діяльності загалом. Зазначена проблема потребує розробки відповідного навчально-методичного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іващенко С. Формування готовності майбутніх вчителів до музично-педагогічної творчості / С. Г. Іващенко / Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку: тези міжнародної наукової конференції (30 червня — 2 липня). — К.-Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — С. 107–108.
2. Мартянова Г. Вокально-хорова підготовка студента до роботи з хором в системі кредитно-модульного навчання / Г. Мартянова // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць (Спец. випуск: Мистецько-педагогічна освіта) / ред. кол.: В. К. Буряк та ін. — Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. — № 18. — Ч. 1. —

- С. 267–271.
3. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. — К.: Знання України, 2009. — 123 с.
 4. Падалка Г. М. Музична педагогіка: Курс лекцій / Г. М. Падалка. — К.–Херсон, 1995. — 104 с.
 5. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. пос. / О. П. Рудницька. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. — 360 с.
 6. Рейзенкінд Т. Категорії інтеграції у професійній підготовці вчителя музики / Т. Рейзенкінд // Рідна школа. — 2001. — № 3. — С. 29–33.
 7. Смирнова Т. Вища диригентська хорова освіта в Україні: минуле та сучасність / Т. Смирнова. — Харків: Константа, 2002. — 256 с.
 8. Стурзеску О. Інтерація як самостійна структура музично-виконавської взаємодії ансамблів / О. В. Стурзеску / Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку: тези міжнародної наукової конференції (30 червня — 2 липня). — К.–Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — С. 183–185.

УДК 378.014

Ірина ГРИНЧУК, Олена ГОРБАЧ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено методичні аспекти формування культурологічної компетентності майбутнього вчителя на прикладі розробленого авторського курсу.

В статье рассмотрены методические аспекты формирования культурологической компетентности будущего учителя на примере разработанного авторского курса.

The article deals with methodical aspects of formation of cultural competence of the teacher to be on the basis of the course preparation by the authors.

Сучасна суспільна та педагогічна реальність вимагають якісних змін у процесі підготовки майбутнього вчителя. Відповідаючи на запити практики, у педагогічних наукових дискурсах підіймаються проблеми інноваційної готовності майбутнього фахівця, його загальної та фахової компетентності. Так, викристалізовується категорія «професійно-педагогічна компетентність» (І. Зязюн), яка визначає сформовану в процесі учіння й розвинену в ході професійної діяльності інтегративну якість педагога, утворену системою ключових, загальних і спеціальних компетенцій, що є сукупністю професійно значущих властивостей і забезпечують успішну реалізацію педагогічної діяльності [6]. Її структура охоплює ряд компонентів: аксіологічний, культуротворчий, життєтворчий, морально-естетичний, громадянський.

Зупинимося на аспекті культурологічної компетентності як чинника майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Метою статті є висвітлення методичних аспектів формування культурологічної компетентності майбутнього вчителя, зокрема на прикладі розробленого курсу «Мистецьке краєзнавство», покликаного формувати інтерес до явищ історії та культури, мистецьких традицій народу, досвід їх осмислення у загальноєвропейському цивілізаційному контексті.

Курс «Мистецьке краєзнавство» спрямований на вирішення завдань формування у студентів фахової компетентності, зокрема її аксіологічного, культуротворчого компонентів, які забезпечують здатність майбутнього педагога критично оцінювати загальнолюдські, національно-культурні цінності, привласнювати їх як складову власного духовного світу і формувати на цій основі духовний світ майбутніх вихованців [3]. Наведемо тематику курсу, яка охоплює такі блоки:

– «Мистецьке краєзнавство» в комплексі краєзнавчих дисциплін. Мистецтво України (вокально-хорова культура та інструментальне виконавство. Образотворче мистецтво та архітектура. Театральна культура та кіномистецтво);